

טיפול תרופתי וזריקות בשבת לצורך קיום מצוות עונה

א. הצנת השאלה

גברים רבים נתקלים במהלך החיים במצבים של קושי לתפקד באופן מלא במסגרת יחסי אישות, כלומר שהזקפה של איבר התשמיש אינה קיימת או שהיא אינה מלאה. שני פתרונות מקובלים למצבים אלו הם נטילת תרופה פומית שמסייעת להשגת הזקפה ומתן זריקה ישירות לאיבר.

השאלה היא האם בשבת ניתן להשתמש בפתרונות אלו כדי לקיים מצוות עונה, או שהדבר אסור, אם מטעם איסור רפואה בשבת, ואם מטעם חששות הלכתיים נוספים עליהם נעמוד במאמר זה.

ב. רקע רפואי¹

1. אין אונות והגורמים לה

'אין אונות' (Erectile Dysfunction) פירושה חוסר יכולת של הגבר להשיג זקפה (Erection). התופעה יכולה להיות משנית למחלות גופניות כטרשת עורקים, הפרעות אנדוקריניות (הורמונליות) שונות, מחלות של מערכת השתן והמין, מחלות של מערכת העצבים, תוצאה של שימוש בתרופות מסוימות, שימוש בסמים, שימוש רב באלכוהול או הפרעות פסיכולוגיות.

תפקוד מיני בכלל וזקפה בפרט נובעים מתהליכים מורכבים הקשורים במערכות שונות בגוף האדם: עצבים, ורידים, עורקים והורמונים, והם מושפעים גם ממערכות נפשיות עמוקות. הזקפה אינה פעולה רצונית בהכרח, אלא היא תוצאה משולבת של פעולות המוח ומערכות עצביות, שריריות והורמונליות, שכולן יחד גורמות לזרימת דם מוגברת לאיבר הזכר וכתוצאה מכך לזקפה.

משום כך, אין אונות עלולה להיות תוצאה של פגיעה בכל אחד מהמנגונים הללו: פגיעה בעצבים, זרימת דם בלתי מספקת, פגיעה מוחית, תפקוד הורמונלי לקוי או השפעות פסיכולוגיות.

ככלל, תפקוד מיני תקין של הגבר כולל ארבעה תפקודי משנה עיקריים:

1. חשק מיני תקין.
2. זקפה תקינה.
3. שפיכה תקינה.

1. הרקע הרפואי מבוסס על ספר פוע"ה כרך שני – פוריות (פרק כז – 'אין אונות והשפעותיה', מעמ' 67 ואילך).

4. אביונה (אורגזמה) תקינה.

כל אחד מארבעה תפקודים אלו עלול להיפגע, וסיכויי הפגיעה גדלים עם הגיל. גורמי הפגיעה יכולים להיות, בין היתר: שינויים הורמונליים, ליקויים בכלי הדם (וסקולריים), פגיעה עצבית וליקויים פסיכיאטריים. הפונקציה הנפגעת ביותר היא יכולת הזקפה – אין אונות.

אף על פי שבעיית אין האונות היא בעיה רפואית לכל דבר, זמן רב עובר עד שהגבר, לעיתים גם גבר צעיר, שנישא זה לא מכבר, פונה לעזרה רפואית. למרבה הצער, סובלים רבים מחכים זמן רב ופונים לטיפול רק כשהגיעו מים עד נפש. גרוע מכך, רבים פונים לטיפול בתכשירים מסחריים, טבעיים כביכול, או אף לזיופי תרופות שאינם דורשים מרשם רופא, ובכך פוגעים בבריאותם עוד יותר, לעיתים עד כדי סכנת חיים ממשית. בינתיים עלולה לחול פגיעה ביחסי האישות, לא רק בתחום קיום מצוות פרייה ורבייה ומצוות עונה, אלא בכל מרקם חיי המשפחה. זאת משום שהמתח הנוצר מקשיי האישות, גולש ומשפיע על כל תחומי החיים. אצל רוב הגברים מתפרשת יכולת הקישוי כסמל לגבריות, לכן אין אונות מתפרשת כהרבה יותר מסתם בעיה רפואית. גברים כאלה עלולים להביט על עצמם ככישלון, על כל ההשלכות הנובעות מכך.

תופעת אין האונות היא תופעה נפוצה ביותר. מקדמת דנא סבלו גברים מאין אונות, ובמשך שנים רבות לא היה טיפול מספק לתופעה זו. תופעה מתסכלת זו עולה עם הגיל ושכיחותה גבוהה. מיליוני גברים ברחבי העולם סובלים מדרגה מסוימת של אין אונות. חשוב לציין שלא תמיד מדובר בהפרעה חמורה וקבועה. בקרב חולים במחלות כרוניות שונות, כגון יתר לחץ דם, סוכרת ומחלות נוספות, שיעור הבעיות גבוה הרבה יותר.

אחוז הפונים לטיפול הוא, יחסית, נמוך מאוד. לפי מחקרים מסוימים, רק 10% מהסובלים מאין אונות פונים לטיפול רפואי. אנשים ממאנים לפנות לעזרה רפואית עקב מבוכה, חוסר ידע או שכנוע עצמי שמדובר בבעיה שאינה בעיה רפואית, שהעלאתה עלולה להביך אף את הרופא. אולם במציאות, בדרך כלל, הרופאים נכונים ומוכשרים לטפל בבעיית אין האונות, ויש בידם כיום כלים רבים מאשר בעבר לשם כך. חלק מהבעיות עשויות להיפתר בעזרת רופא המשפחה, ובמקרים מורכבים יותר יש לפנות לרופאים שמתמחים בכך.

2. פגיעה הורמונלית והטיפול בה

האשכים רלוונטיים לפוריות, כמובן, אבל גם לייצור הורמון הטסטוסטרון (Testosterone), שחיוני הן לחשק המיני והן לזקפה תקינה. החשק המיני מונע על ידי טסטוסטרון ועל ידי גורמים פסיכולוגיים. הרבה יותר פשוט לטפל על ידי הורמונים, לכן מצב רפואי שבו ההורמונים לא תקינים, הוא מצב קל יחסית לטיפול.

חוסר תשוקה אצל הגבר עשוי לבוא לידי ביטוי הורמונלי. אך בעיות בתשוקה עלולות להיגרם גם כתוצאה מבעיות פסיכולוגיות עמוקות, לעיתים עוד מגיל הילדות, כגון דימוי מיני והדרגמה שנלמדה מן ההורים. בטיפול צריך לברר מהו מקור הבעיה, אך עם זאת אי

אפשר לטפל רק בפסיכואנליזה, מכיוון שטיפול כזה הוא לרוב ממושך, בעוד שלבעיה צריך לתת גם מענה מידי.

3. אנטומיה ופיזיולוגיה של הזקפה (Erection)

הפיץ מורכב משלושה גלילים – שני גופים מחילתיים והגליל שבו צינור השתן והזרע. הגופים המחילתיים (Corpus Cavernosum) של איבר הזכר הם היוצרים בו את הזקפה. אלה הם שני גלילים מוארכים, שמתחילים בתוך הגוף, ונמשכים לאורך איבר הזכר עד לעטרה. עורק הפיץ המשותף מספק את הדם לעורקים המחילתיים. מתוך העורקים המחילתיים יוצאים סעיפים מרובים, שמספקים דם לחללים (סינוסואידים) המחילתיים. בעקבות גירוי מהמוח באמצעות אחד החושים – שמיעה, ראייה, מגע, או אפילו מחשבה, הגירוי עובר דרך מערכת העצבים אל כלי הדם ודופנות הסינוסואידים, ושם מתרחבים כלי הדם כתוצאה משחרור של חומר בשם ניטרוס אוקסיד (NO – Nitric Oxide). כאשר לחץ הדם וההספק של העורקים המחילתיים גדל, החללים הללו מתמלאים דם ומתרחבים, וכך נוצרת הזקפה. ורידי הניקוז של הגופים המחילתיים נדחקים ליריעה האלסטית הלבנה (Tunica Albuginea) שעוטפת את הגופים המחילתיים, והם למעשה נחסמים כל עוד הלחץ והדוחק התוך מחילתי נשמר.

ליקויים במערכת זו עלולים לגרום אין אונות בשלושה מנגנונים עיקריים:

1. פגיעה במערכת ההפעלה העצבית שאמורה לתת את פקודת ההתרחבות לעורקים המחילתיים. הפגיעה עלולה להיגרם עקב טראומה כגון תאונה או ניתוח; פגיעה עצבית מערכתית כמו הפגיעה הפריפריאלית השכיחה בחולי סוכרת; או פגיעה בצומת העצב-שריר, כפי שקורה, קרוב לוודאי, למעשני חשיש או מריחואנה.
2. פגיעה במערכת הווסקולרית (מערכת כלי הדם) על ידי חסימות והיצריות שמקטינות את אספקת הדם של העורקים המחילתיים. גורמי הסיכון העיקריים לחסימות כאלה הם: סוכרת, יתר לחץ דם ועישון.
3. פגיעה במנגנון החסימה של הניקוז הוורידים. לדוגמה: פגיעה באלסטיות ההומוגנית של היריעה האלסטית הלבנה, שעלולה להקטין את הלחץ החוסם את מערכת הניקוז של החללים, ועל ידי כך נגרמת 'בריחת דם' מהחללים הללו וחסור יכולת שימור הזקפה.

4. אבחון וצורות טיפול

הטיפול באין אונות כולל בדיקות מקדימות על ידי המטפל, אבחון בעזרת בדיקות אלה וכן בעזרת בדיקת ההיסטוריה הרפואית והאישית של המטופל, הקשבה ואהדה לבני הזוג בכלל ולגבר בפרט.

בין הגורמים הגופניים שעלולים לגרום לבעיות בקישוי יש לכלול חרדות ולחץ, בעיות בכלי הדם, בעיות עצביות, בעיות הורמונליות, מחלות ותופעות לוואי של תרופות. ההמלצות הכלליות למניעת בעיות בקישוי כוללות הימנעות מעישון, מסמים ומאלכוהול;

טיפול במחלות כרוניות כלחץ דם, סוכרת ועודף כולסטרול; שמירה על אורח חיים בריא – הימנעות ממזונות עתירי שומן ופעילות גופנית.

טיפול פסיכולוגי ופסיכיאטרי יכול לשפר מצב של קשיי זקפה ממקור נפשי, וכן יכול להקטין את השפעות הגורם הפסיכולוגי המשני לקשיי זקפה אורגניים. היתרון בטיפול פסיכולוגי במקרים כאלה הוא שהוא עוסק במקור הבעיה – בנפש. חסרונותיו הם בכך שמדובר בטיפול ממושך ויקר יחסית.

שאר אפשרויות הטיפול עשויות להתחלק לשלוש רמות, לפי מידת ההתערבות הרפואית וחדרנות הטיפולים:

הרמה הראשונה היא תרופות שניתנות דרך הפה (תרופות פומיות) ומסייעות לזקפה. **הרמה השנייה** של הטיפול מיועדת למי שהטיפול התרופתי הפומי לא הועיל לו. טיפול זה כולל שימוש בתכשירים מקומיים: זריקות לגוף הספוגי של איבר הזכר ועזרי ואקום. **הרמה השלישית** של הטיפול כוללת ניתוחים והשתלות שתל (Implant).

ביחס לרמה הראשונה, תרופות – התרופות לא גורמות לזקפה אלא משפרות את נוקשות הזקפה ושומרות לאורך זמן זקפה שמתקיימת כתוצאה מגירוי גופני ותודעתי מתאים. התרופות פועלות באמצעות עיכוב אנזים שנמצא בדופן כלי הדם של איבר הזכר. אנזים זה הוא חלק ממנגנון הקישוי הטבעי ופועל לירידת הקישוי. עיכוב אנזים זה מבטל את השפעתו המתנגדת לקישוי, ובכך משפר מאוד את הקישוי. לתרופות אלו תופעות לוואי שבדרך כלל אינן מסוכנות, ושלרוב מתמתנות עם השימוש, והן כוללות כאב ראש קל, גודש באף ובעיניים, סומק וצרכת קלה. התרופות, כשהן נקנות בבית מרקחת מורשה, נחשבות לבטוחות, אינן גורמות לעלייה בשיעור התקפי הלב או האירועים המוחיים, מותרות באישור רפואי אישי אף לחולי לב ולסובלים מיתר לחץ דם יציב, ועשויות להועיל גם בחולים קשים. התרופות עוזרות לכ-70% מהסובלים מאין אונות.

הרמה השנייה, זריקות ועזרי ואקום – הזרקת חומרים שמרחיבים כלי דם לתוך הגופים הספוגיים של איבר הזכר, על ידי הגבר עצמו, היא טיפול נפוץ כבר כמה עשרות שנים. הזקפה הנוצרת היא טבעית ומתפתחת 5–15 דקות לאחר ההזרקה, ונשמרת במשך כחצי שעה עד שעה וחצי. הזקפה, האביונה (אורגזמה – Orgasm) והמירוק (הוצאת הזרע – Ejaculation) לאחר קבלת הזריקה הם נורמליים. יש צורך בהדרכה אישית מרופא איך להזריק את התרופה. מומלץ לא להזריק כל הזמן באותו אזור.

עם הזרקת החומר מתרפים השרירים החלקים המקיפים את הסינוסואידים, וכלי הדם מתרחבים. אספקת הדם לאיבר הזכר עולה כמו שקורה באופן טבעי, מצטבר דם רב בחללים הספוגיים ומושגת זקפה.

הסיכונים בטיפול כוללים חשש לדימום או זיהום במקום ההזרקה. הסכנה החמורה היא זקפת יתר (Priapism), שאינה חולפת גם לאחר ארבע שעות, ועלולה לגרום נזקים חמורים ובלתי הפיכים. במקרה כזה חובה להגיע מייד לבית חולים לצורך הזרקת חומר

שנוגד את פעולת התרופה, לניקוז דם מהגופים המחילתיים או לטיפול אחר כאמור לעיל, יש טיפול נוסף בעזרת מכשיר ואקום, אך לא נרחיב בו במסגרת מאמר זה. כמו כן, לא נרחיב במסגרת מאמר זה גם ביחס לרמה השלישית של הטיפול – ניתוחים והשתלות שתל. נוסיף רק שכיום, עם התפתחות הטיפול הרפואי והתרופתי באין אונות, יש להקדים טיפולים פשוטים, פחות מסוכנים, הפיכים, ושעלותם נמוכה יותר, לפני ביצוע טיפולים ניתוחיים.

ג. טיפול באין אונות מבחינה הלכתית

במצב של אין אונות, נוצר עיכוב בקיום מצוות עונה כראוי, כיוון שכחלק מקיום המצווה, על האיש להכניס את איבר התשמיש באופן מלא ל'אותו מקום' אצל האישה ולהזריע שם את זרעו.² אמנם מבחינה הלכתית, מי שמסוגל לשמש בהערה בלבד,³ מותר לו לעשות כך,⁴ אך מאידך, אשתו רשאית לומר שהיא אינה מסתפקת בכך (עד כדי אפשרות של תביעה שיגרשנה⁵).

למעשה, הפוסקים כתבו שיש לחייב את האיש להסתייע בטיפול רפואי כדי לשפר את תפקודו ולקיים עונתו כראוי.⁶ מי שאינו רוצה לטפל, או שטיפול כזה אינו יעיל לגביו – עליו לפייס את אשתו שתמחל לו, או שיאפשר לה להתגרש⁷ (אלא אם כן הגיע לגיל מופלג שבו בטל כוח גברא מגברים, שאז אינו חייב לעשות מאמצים כדי לחדש נעוריו⁸). ראוי להתאמץ כדי לפתור את הבעיה על ידי רופא מומחה ומנוסה בנושא, ואם מתעוררות שאלות הלכתיות, יש לפנות למורה הוראה שבקיא למעשה בפרטי הדברים.

ד. טיפול באין אונות בשבת

ברקע הרפואי הזכרנו כמה דרכים וטיפולים לשיפור התפקוד בחיי אישות. יש לדון אם מותר ליטול תרופה או להזריק זריקה בשבת לצורך קיום מצוות עונה, או שיש לאסור מחשש איסור רפואה בשבת – 'גזירת שחיקת סממנים'.

2. ראו באר היטב (אבן העזר סימן עו ס"ק א).

3. 'הערה' פירושה תחילת ביאה, חדירה חלקית בלבד. דהיינו הכנסת ה'עטרה'. ביאה כזאת אפשרית לרוב גם אצל אדם שסובל מאין אונות.

4. ראו שו"ת אמרי אש (יורה דעה סימן סט), שו"ת פרי השרדה (חלק א סימן עז), שו"ת מלמד להועיל (אבן העזר סימן יח), שו"ת יהודה יעלה (יורה דעה סימן רלח), שו"ת מנחת יחיאל חלק ב (סימן כב אות יא).

5. ראו שו"ת רב"ז (חלק ד סימן קיח), ערוך לנר (יבמות סה ע"ב) ושער המלך (הלכות איסורי ביאה פרק ג הלכה טו). וראו ערוך לנר (שם), שהוכיח כן מהתוספות ביבמות (שם ד"ה כי הא).

6. ראו שיעורי תורה לרופאים (חלק ד סימן רסב).

7. ראו רמב"ם (הלכות אישות פרק יד הלכה ז) ושולחן ערוך (אבן העזר סימן עו סעיף יא):

ואם חלה או תשש כוחו, ואינו יכול לבעול, ימתין שישה חדשים עד שיבריא, שאין לך עונה גדולה מזו, ואחר כך או ייטול ממנה רשות, או יוציא וייתן כתובה.

8. ראו שיעורי תורה לרופאים (שם).

השאלה משמעותית הן מצד הרצון והפניות של בני הזוג לקיים עונתם בליל שבת, הן מחמת המעלה המיוחדת שמוזכרת בהלכה בעניין מצוות עונה בשבת. בגמרא בכתובות (סב"ע"ב) נאמר, שדרך תלמידי חכמים לקיים עונתם בלילות שבת. גם ביחס לשאר האנשים, כתב השולחן ערוך (אורח חיים סימן רפ סעיף א), שיש בכך מצווה משום 'עונג שבת'⁹. נראה שכדי לברר שאלה זו, יש לברר את גדרי איסור רפואה בשבת וכן את הגדרת המצב של אין אונות.

ה. גדרי איסור רפואה בשבת – 'גזירת שחיקת סממנים'

המקור לאיסור לעסוק ברפואה בשבת מופיע בגמרא במסכת שבת (נג"ע"ב):

תא שמע: בהמה שאחזה דם¹⁰ – אין מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן.
אדם שאחזו דם – מעמידין אותו במים בשביל שיצטנן. אמר עולא: גזירה משום שחיקת סממנים. אי הכי אדם נמי. אדם נראה כמיקר...

רש"י (שם ד"ה גזירה משום) הסביר מהי גזירת שחיקת סממנים:

במידי דרפואה גזור רבנן, דאי שרית שום רפואה – אתי למישרי שחיקת סממנים, והוא איסורא דאורייתא, דהווי טוחן.

עולה מכאן, שחכמים גזרו שלא לעשות מעשה של רפואה בשבת, שמא יבואו לשחוק סממנים לצורך הרפואה, ויעברו על איסור תורה של טוחן. אמנם כאשר לא ניכר שעוסקים ברפואה, הדבר מותר. לכן, במקרה שמובא בגמרא, התירו לאדם להצטנן במים, כיוון שנראה שהוא נכנס כדי להתקרר להנאתו, וכפי שאדם בריא עושה. הראשונים למדו מכאן להלכה, שאין לעסוק ברפואה בשבת¹¹ וכן פסק הרמב"ם בהלכות שבת (פרק כא הלכה לא).

זו לשונו של השולחן ערוך (אורח חיים סימן שכח סעיף א):

מי שיש לו מיחוש בעלמא, והוא מתחזק והולך כבריא – אסור לעשות לו שום רפואה, ואפילו על ידי אינו יהודי, גזירה משום שחיקת סממנים.

על פי זה נראה לכאורה, שאסור ליטול תרופה או זריקה בשבת לצורך טיפול באין אונות עקב גזירת שחיקת סממנים.

אלא שיש לברר את גדרי גזירה זו, באיזה חולי היא נאמרה ובאילו תרופות, ועל פי זה לדון בשאלתנו.

9. גם במקורות שבתורת הנסתר מודגשת מעלת התשמיש בליל שבת.

10. רש"י (שם): "אנפודור"א". הכוונה למחלה כלשהי שאין בה חשש סכנה לבהמה אלא אך ורק צער בשבילה, ראו ביאור הלכה (סימן שלב סעיף ד"ה ואם).

11. ראו תורת האדם לרמב"ן (שער המיחוש).

ברור לכולי עלמא, שלא גזרו שלא לעסוק ברפואה במקרה של פיקוח נפש או אפילו ספק פיקוח נפש¹². מאידך, מפורש בשולחן ערוך שהובא לעיל, שהגזירה קיימת באדם בריא, שסובל מ'מיחוש בעלמא'.

על פי המבואר בפוסקים, אפשר למנות כמה 'דרגות' של חולי, שדינן ישתנה לגבי העיסוק ברפואתן בשבת:

א. 'מיחוש בעלמא' – אדם בריא שיש לו כאב קל. כפי שראינו לעיל, אסור לו לעסוק בכל רפואה אפילו על ידי גוי¹³.

ב. 'מקצת חולי' – מי שסובל ממיחוש או מחולי שגורם לו מעט חולשה או צער, אך מתהלך כבריא. במצב כזה, פסק השולחן ערוך (אורח חיים סימן שז סעיף ה), שמותר לומר לגוי לעשות עבורו איסור דרבנן כדי להקל על חולשתו (הדבר נקרא 'שבות דשבות'), אך הוא עצמו אינו רשאי לעבור על איסור דרבנן או ליטול תרופה לצורך רפואתו¹⁴.

ג. 'חולה שאין בו סכנה' – חולי שכרוך בחולשה גדולה, שנחלש כל גופו או שנפל למשכב. במצב כזה, פסק השולחן ערוך (אורח חיים סימן שכ סעיף יז), שמותר לומר לגוי לעשות עבורו אפילו איסורי דאורייתא לצורך רפואתו, וכן ישראל יכול לעשות מלאכות דרבנן מסוימות¹⁵. כמו כן, הרמ"א (שם סעיף לז) כתב, שלחולה כזה מותר לקחת תרופות.

ד. 'סכנת איבר' – חולי שאין בו סכנת חיים, אך יש חשש שהאיבר ייפגע, עד כדי שלא יוכל לתפקד כראוי. במצב זה, אם ההמתנה עד מוצאי שבת עלולה לגרום למצב שבו האיבר לא יוכל לחזור לתפקד כראוי, פסק השולחן ערוך (שם), שמותר לעבור לצורך רפואתו על כל איסורי דרבנן, ואפילו ללא שינוי. במצב כזה, פשוט וברור שמותר לקחת תרופות.

12. ראו שולחן ערוך (סימן שכ סעיף ב) ומשנה ברורה (שם ס"ק ד). כך גם פשוט בשולחן ערוך בסימן שלאחר מכן (סימן שט), שמחללים שבת על פיקוח נפש ועל ספק פיקוח נפש.

13. ראו משנה ברורה (שם ס"ק ג), שאסור לגוי לעשות עבורו אפילו איסור דרבנן.

14. ראו פסקי תשובות על אורח חיים (סימן שכ אות א), שהביא בשם שולחן ערוך הרב (אורח חיים סימן שכ סעיף ב) דרגה נוספת של חולי שהיא מעל דרגת 'מקצת חולי'. אך הוסיף שלעומת זאת, התפארת ישראל (כלכלת שבת אמירה לנוכרי סעיף ז) חלק על כך, ולדעתו אין הבדל בין דרגה זו לבין 'מקצת חולי'.

15. ראו שולחן ערוך שם, שהעיקר להלכה שיש מקום לעשות איסורי דרבנן רק בשינוי, וראו משנה ברורה (שם ס"ק נו), שדעה זו היא הדעה העיקרית בפוסקים. [הערת העורך (א.כ.): אמנם המעיין במקורו של השולחן ערוך – תורת האדם לרמב"ן (שער המיחוש), יראה שפשוט דברי הרמב"ן הם שבמצב כזה מותר לעשות אפילו מלאכות דאורייתא בשינוי (שכן השינוי הופך את המלאכה לאיסור דרבנן). וראו שמירת שבת כהלכתה (פרק לג סעיף ב), שהביא בזה מחלוקת הלכה למעשה, אם מותר לעשות מלאכה בשינוי לצורך חולה שאין בו סכנה, וראו שם (הערה יח), שדעת הגרש"ז אויערבאך להקל בזה, כשאין אפשרות לעשות מלאכה זו על ידי גוי].

ה. **חשש פיקוח נפש** – חולי שיש בו חשש סכנה לחיי האדם¹⁶. במצב כזה, כפי שכבר ראינו לעיל, מותר לחלל שבת על ידי יהודי כרגיל, והזריז, הרי זה משובח.

לפי הדרגות הנ"ל שראינו, לכאורה מקרה של קושי בהשגת זקפה, נכלל לכל היותר באחת משתי הדרגות הראשונות, שבהן לא התירו ליטול תרופות.

ו. טיפול תרופתי לאין אונות בשבת – הלכה למעשה

למעשה, בדברי כמה פוסקים רואים, שיש להתיר ליטול בשבת תרופה לשיפור התפקוד בחיי האישות, וזאת מכמה סיבות:

1. אין איסור ליטול תרופה שאינה מרפאת

שו"ת ציץ אליעזר (חלק יד סימן נאות ה) כתב:

לשאלתו השנייה, אם מותר לקחת בשבת תרופות ארגעה שנחוצים מאד לאלפי איש ממש בכל יום. תשובתי על זה היא – תרופות ארגעה שאינם מרפאים כלל, ובאים רק להשקטת העצבים והמתח בלבד או השקטת מיחושים הגורמים לו את ההפרעה, אבל אינם מרפאים, סוגים כאלה יש מקום להתיר לקחתם בשבת¹⁷.

מבואר בדבריו, שתרופות שאינן מרפאות אלא רק גורמות להקלה רגעית – אין לחשוש בהן משום 'גזירת סממנים', כיוון שהגזירה היא דווקא על תרופה שמרפאת את המחלה. נראה שהוא הדין לעניין תרופה לתפקוד בעת מצוות העונה, שאין כאן 'רפואה' אלא רק מתן אפשרות זמנית לקיום מצוות העונה, כשהבעיה עצמה של חוסר התפקוד (מבלי לקחת את התרופה) נשארת¹⁸.

2. יש להתיר במקום מצווה

שו"ת מנחת יצחק (חלק א סימן קח) כתב, שיש להתיר לאדם שיש לו מיחושי לב לקחת בשבת תרופה לפני ואחרי התשמיש, כדי שלא יזיק לו התשמיש.

16. ראו שו"ת שבט הלוי (חלק ד סימן לד), שבכלל זה גם מצב שבו אדם עלול לאבד דעתו ולחיות כשוטה כל ימיו.

17. ראו בתשובות נוספות של הציץ אליעזר (חלק ח סימן טו פרק טו אות כא), שהאריך בזה וציין למקורות לכך. באופן דומה, ראו גם שו"ת באר משה (חלק א סימן לג).

18. אמנם ראו הרב יואל קטן – 'שימוש בכדורי ויאגרה בשבת' (ספר אסיא טו, תשע"ו, עמ' 135–139), שהביא בשם הגר"י נויבירט, שהקשה על סברה זו.

הוא הביא ראיה לדבריו, מכך שהפוסקים התיירו לבנות בשבת על ידי גויים מחיצה לצניעות לצורך קיום מצוות עונה, מכיוון שמדובר ב- 'שבות דשבות במקום מצווה'¹⁹. מכאן יש לדון בקל וחומר להתיר את גזירת חכמים של 'שחיקת סממנים' לצורך קיום מצוות עונה. ואמנם, האיסור לקחת תרופות בשבת הוא 'שבות' אחת, של גזירת סממנים. אך שו"ת רדב"ז (חלק ג סימן תרמ) כתב על 'חולה שאין בו סכנה', שיש להתיר לו לשתות 'משקה המשלשל' בשבת על פי החשבון הבא:

כפי שראינו לעיל, מותר לומר לנוכרי לעשות מלאכה שאסורה מן התורה עבור חולה שאין בו סכנה. המקור לכך הוא כבר בגמרא (שבת קכט ע"א). ומכיוון שהתירו אמירה לנוכרי בשביל חולה שאין בו סכנה, שתיית משקה של רפואה גם מותרת בעבורו, שהרי גזירת שחיקת סממנים בוודאי קלה יותר מאמירה לנוכרי. אם כן גם בנידון שלנו, לצורך מצוות עונה יהיה מותר לקחת תרופות בשבת בקל וחומר מהיתר אמירה לגוי לעשות בשביל ישראל איסור דרבנן לצורך מצוות עונה.

אמנם, יש להעיר שספר שמירת שבת כהלכתה (פרק לד הערה פב) הקשה על ראיה זו, שכן ההיתר של 'שבות דשבות במקום מצווה' מבוסס על כך שישראל אינו עושה שום פעולה בידיים, אפילו לא איסור דרבנן, ואילו כאן הוא עושה בידיים איסור דרבנן של לקחת תרופה, ומדוע איסור זה קל יותר?

3. 'סכנת איבר'

הנשמת אברהם (אורח חיים סימן שכא אות ה) כתב שיש להתיר לקחת תרופה בשבת לצורך קיום מצוות עונה, מכיוון שאי תפקוד תקין של איבר (במקרה זה – איבר התשמיש) נחשב ל-'סכנת איבר', ובמקרה כזה מותר לעבור על איסור דרבנן לצורך רפואה.

כוונתו, לדעה השלישית שהובאה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן שכח סעיף יז), ונפסקה על ידו להלכה, שבמצב של 'סכנת איבר', מותר לעבור על איסורי דרבנן לצורך רפואה, ואף אין צורך בשינוי²⁰.

לכאורה דבריו של הנשמת אברהם צריכים עיון, שהרי לא מדובר כאן כלל בסכנת איבוד איבר התשמיש ללא התרופה.

ואמנם, הנשמת אברהם ציין כמקור לדבריו את דברי קצות השולחן (אורח חיים סימן קלח, בדי השולחן סוף ס"ק יח), שכתב שההיתר לחלל שבת באיסור דרבנן במקום 'סכנת איבר', אינו רק במובן של איבוד האיבר, אלא אף במקרה של חוסר תפקוד ראוי של האיבר:

19. איסורי חכמים בשבת מכונים 'שבות'. גם איסור אמירה לגוי לעשות מלאכה הוא איסור 'שבות'. יש מקרים שבהם התיירו ליהודי לומר לגוי לעשות עבורו מלאכה מדרבנן, וזה מכונה 'שבות דשבות'. אחד המקרים הוא 'צורך מצווה', כגון שאומר לגוי לעלות על אילן להביא שופר כדי לתקוע בו תקיעת מצווה (ראו שולחן ערוך אורח חיים סימן שז סעיף ה).

20. ראו לעיל, פרק ה.

ונראה, דבכל מקום שאמרו סכנת איבר, לאו דווקא סכנת ביטול האיבר לגמרי, אלא אפילו הסכנה היא שהאיבר יישאר חלש כל ימיו, ולא יהא ראוי למלאכתו כדרך העולם, כגון שיהיה צולע על ירכו, או שהיד לא תפעל כראוי – גם זה בכלל סכנת איבר.

לעניות דעתי, דברי הנשמת אברהם עדיין צריכים עיון. קצות השולחן דיבר על נזק בלתי הפיך לאיבר, שגם אם לא יאבד – לא יתפקד כראוי לצמיתות. מה שאין כן בנידון שלנו, שלא ייגרם כלל נזק כלשהו לאיבר התשמיש אם אותו אדם לא ייטול את התרופה שמסייעת לו לתפקוד בעת מצוות עונה, אלא הוא רק לא יתפקד באופן זמני כרגע, ולאחר שבת יוכל לשוב האיבר לאיתנו – כאשר ייטול תרופה בתשמיש הבא.

4. מותר להמשיך טיפול שהתחיל ביום חול

הרב שמואל בורשטיין, בספרו מנחת שבת על הקיצור שולחן ערוך (הלכות שבת סימן צא אות ט) כתב:

עיינ בספר החיים (סימן שכח פרק ו), הובאו דבריו בנזר ישראל, וזה לשונו: **הנה מרגלא בפומא דאינשי לומר, דאם כבר התחיל לעסוק ברפואות קודם השבת – מותר לו לעשותה אפילו בשבת. ואם לא התחיל בחול – אין לו להתחיל בשבת.** ומסיק שם, דדבר שרפואתו הוא לאכול או לשתות שלא על ידי בישול, רק מערכו כך ואוכלו ושותהו, בזה יש לגזור משום שחיקת סממנים, אבל בדבר שתיקונו הוא על ידי בישול, אזי אם כבר בישלו והכין לו מערב שבת והתחיל מבעוד יום לעשות רפואתו – מותר אף בשבת, ובמצטער הרבה יש להתיר אפילו בחד מינייהו גם כן, או התחיל בחול אף שהוא בלא בישול, או שהוא בדרך בישול ולא התחיל בחול.

לפי ספר החיים, אדם שמצטער הרבה – מותר להמשיך ליטול דבר רפואה בשבת, אם התחיל ליטול אותו לפני שבת, או אם מדובר בדבר שטעון בישול והוא בישלו לפני שבת (ובלא מצטער, נדרשים שני התנאים יחד).

שו"ת ציץ אליעזר (חלק ח סימן טו קונטרס משיבת נפש פרק טו) האריך לדון בדברי ספר החיים הנ"ל, וגם ביאר את טעם החילוק בין מקרה שבו התחיל ליטול את התרופה לפני שבת לבין מקרה שבו לא התחיל:

ואולי יש להסביר את המרגלא בפומא דאינשי לומר, דאם כבר התחיל לעסוק ברפואות קודם השבת, מותר לו לעשותה בשבת, שמזכיר הגרש"ק, גם בכזאת: מפני דאימתי אסרו לקיחת רפואה בשבת, היינו דווקא **היכא שהלקיחה בשבת יש בה כשלעצמה בכדי להביא לו התרופה, דאז רק אז הוא דגזרו גזירת שחיקת סממנים**, דבידיעתו שזה יביא לו התרופה, יבוא מתוך בהילות גם לשחוק סממנים אם יצטרכו לכך, אבל

בהיכא שקבע הרופא שלקיחה של יום אחד בלבד לא תביא לו הרפואה, וצריך לזה כמה וכמה ימים, אזי לא נחשב זה כלקיחת תרופה בשבת, אם לא שהיום האחרון של לקיחת התרופה חל בשבת, אזי יש לומר דאסור גם בכגון דא, בהיות שיוצא שכאילו המכה בפטיש של תועלת הרפואה נעשה ביום השבת, שהוא היום האחרון של גמר הלקיחה.

הציץ אליעזר הסיק על פי זה למעשה:

על כל פנים, להלכה נראה דכל שיש מקום להניח שבאי המשכת לקיחת הרפואה בשבת, תביא לו לידי מכאובים היוצאים מגדר מיחושים בעלמא, או שיצטער מזה – **אזי כדאי הגרש"ק ז"ל לסמוך עליו ולהורות להתיר המשכת לקיחת הרפואה גם בשבת.** ובפרט כשנצרך לזה לסניף גם מה שהבאנו לעיל בדברינו מה **שיש מקום בכלל לצדד צדדי היתר על כגון הרפואות שבזמנינו, שיחיד אינו יכול לעשותם**²¹.

אורחות רבינו (חלק א, עמ' קנה-קנו) כתב אף הוא בשם הסטייפלר והחזון איש להקל בתרופה שנלקחת במשך כמה ימים, וכן כתב שמירת שבת כהלכתה (חלק א פרק לו סעיף יז), שיש מקילים בכך²².

אמנם בנידון שלנו, המציאות בדרך כלל אינה של טיפול מתמשך אלא של טיפול 'מקומי' – לקיחת תרופות לצורך תפקוד בחיי אישות, אינה נעשית בדרך כלל ברצף, ורק כאשר מעוניינים לקיים מצוות עונה לוקחים את התרופה²³. אם כך, נראה שקשה לסמוך על ההיתר של 'טיפול מתמשך', כיוון שאין רצף של לקיחה, והתפקוד של ימות החול לא ייפגע, אם אותו אדם לא ייקח את התרופה לצורך תשמיש בשבת.

אף על פי כן, הנשמת אברהם (שם) כתב בשם הגר"ש אלישיב להתיר לקחת בשבת תרופות לשיפור התפקוד בחיי אישות, והורה שיש לצרף את דברי ספר החיים הנ"ל כדי להקל בכך:

והוסיף שבצירוף דעתו של הגר"ש קלוגר זצ"ל, שבתרופות שלנו יש דברים אחרים מעורבים על ידי בישול, וכן בצירוף שוודאי החולה כבר לקח – לפי הצורך – התרופה הנ"ל באמצע שבוע, **ומה שהוא לוקח בשבת הוא בגדר של 'המשך טיפול'**.

הנשמת אברהם עצמו כתב, שהוא התקשה בהגדרה של 'המשך טיפול' בהקשר זה, אך הגר"ש אלישיב אמר לו חד משמעית, שלדעתו זה נחשב להמשך טיפול:

21. ראו להלן, התייחסות לעניין של חשש שחיקת סממנים בזמנינו.

22. ראו גם שם (הערה עז) באריכות.

23. כך הוא ברוב ככל התרופות המסייעות לתפקוד בחיי האישות, כגון ויאגרה, תרים ועוד.

וכששאלתי את הגרי"ש אלישיב שליט"א, הלא אין החולה לוקח את התרופה כל יום אלא רק לפי הצורך? אמר לי הגאון שליט"א, שגם זה נקרא המשך טיפול.

הנשמת אברהם הוסיף ששמע כך גם מהגרי"י נויבירט:

ואמנם כותב השמירת שבת כהלכתה בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל²⁴:
 דרך אם ההפסקה תגרום לו נזק, והוא כבר התחיל לקחתם מלפני שבת, או שהרפואה היא דווקא מספר ימים רצופים אשר מוכרח להיות שבת ביניהם, כי אז מותר. אך אמר לי מורי ורבי הגרי"י נויבירט שליט"א, שגם כאן כיון שהוא לוקח את זה לפי הצורך, גם זה נקרא המשך טיפול, ועוד, דשאני הכא, כי מדובר כאן על סכנת אבר (כפי שהוסבר לעיל).

5. שחיקת סממנים בזמננו

לכל האמור לעיל יש לצרף את מה שכתבו כמה פוסקים שיש להקל יותר ברפואה בזמננו, שבו מקובל שהתרופות מגיעות מוכנות, ולא מייצרים אותן בבית:

שו"ת ציץ אליעזר (חלק יד סימן נאות ז) כתב:

ומידי דיוננו בנוגע ללקיחת תרופות בשבת, יש לדעת להיזהר מלהפריז בחומרות בזה, וחשוב לדעת ולהזכיר מה שכתב בשו"ת רדב"ז (חלק ג סימן אלף וסח), ומביא זאת בשם גדולי הראשונים, דהך איסורא משום שחיקת סמנין, היא גזירה דרבנן בעלמא היא, וקולא טפי מאמירה לעכו"ם, ומשום שבות דרבנן, ואפילו מאמירה לעכו"ם בשבות דרבנן, עיין שם, ורמז מזה בקצרה גם בביאור הלכה (שם לסעיף לז ד"ה וכן אם), יעוין שם, ומוסף על זה לעיין בספרי ציץ אליעזר (חלק ח סימן טו פרק טו), מה שנתתי מקום להקל עוד ביותר על בזמן הזה דאין מצוי שחיקת סממנים, ולא בקיאים בזה, עיין שם, ולכן אין לגבב בזה חומרות כפי שראיתי לכמה מאחרוני זמנינו אשר למעשה קולות המה בהונשמרתם, ועלינו ללכת בזה בעקבות שיטת השולחן ערוך בזה.

הציץ אליעזר הרחיב בעניין זה במקום אחר (חלק ח סימן טו), וזו לשונו:

לפי ההסבר האמור בדעת הרמב"ם, הטור והשולחן ערוך, שיוצא לנו על פי דעת הטורי זהב, צריך להיות איפוא הדין בזמנינו, שישנם רפואות כאלה לסוגי מחלות שאדם פרטי לא יוכל בשום פנים להכניס ולעשותם, דלסוג מחלה כזאת, שאין תרופה לה כי אם מסוגי התרופות שאדם פרטי

24. ראו שמירת שבת כהלכתה (פרק לד סעיפים יז-יח).

לא יוכל בשום פנים לעשותם, דאזי מותר לו שפיר לקחתם בשבת במקום צערא, בהיות שאין שייכות רפואה למחלה זאת על ידי שחיקת סמנים כלל, ואם כן לא הווי זה בכלל הגזירה. ואפילו אם הימצא ימצא סוג בני אדם של מיעוטא דמיעוטא שמחזיקים בתועלת עשיית תרופה שטעונה שחיקת סמנים גם לסוג מחלה האמורה, וגם מכינים אותה בעת לצורך, מכל מקום יש לומר דאפילו הכי עלינו ללכת בזה אחרי רובא דעלמא.

בהמשך ציין הציץ אליעזר לדברי קצות השולחן (חלק ז סימן קלד, בדי השלחן אות ז), שכתב שבזמננו איסור רפואה קיל טפי, כיוון:

שעכשיו אין בקיאים בשחיקת סמנים, והרפואות נעשות על ידי הרוקחים בבית המרקחת, ועל פי פקודת הרופא, לא שייך למגזר דלמא אתי לשחיקת סמנים.

כסיוע לדבריו, הביא קצות השולחן את דברי התוספות במסכת ביצה (ל ע"א ד"ה תנן אין מטבחין), שבזמננו איננו בקיאים לעשות כלי שיר, ולכן אין לגזור שלא לטפח בשבת ושלא לרקוד בשבת, שדברים אלו נאסרו משום גזירה שמא יתקן כלי שיר. קצות השולחן הוסיף, שהפוסקים צירפו את סברת התוספות כדי להקל במקרים מסוימים²⁵, ולפי זה כתב שיש לצרף להקל יותר במקרה של לקיחת תרופות.

אלא שקצות השולחן חזר וסייג את דבריו, וכתב שלמעשה אין להקל באופן גורף, כיוון שיש מקומות בעולם שעדיין ממשיכים לשחוק סמנים ולהכין תרופות בבית, ואם כן נראה שהגזירה בעינה. אך על כל פנים הוא כתב שיש לצרף סברה זו להקל במקרים שבהם יש מחלוקת בין הפוסקים אם הם בכלל הגזירה, או במקרים שבהם יש ספק אם מדובר בחולי כל הגוף (שבהם התירו לקיחת תרופות בשבת). לעומת זאת, במקום שבו האדם סובל ממיחוש בעלמא, אין להקל על סמך סברה זו שכיום לא רגילים לשחוק סמנים בבית לצורך הכנת תרופות.

גם הציץ אליעזר בתשובתו הנ"ל, סיים בהסתייגות, וכתב שאין להתיר בבירור בזמננו, מהסיבה הנ"ל שיש מקומות שבהם עדיין מכינים תרופות בבית על ידי שחיקה. בנוסף, גם במקום שבו קונים תרופות מוכנות, לעיתים קיים חשש של איסור גיבול באופנים של נתינת אבקה במים.

אולם למעשה ראינו, שהוא עצמו כתב במקום אחר, שיש לצרף גם צד זה להקל, כשיש סיבות נוספות, ושאינן להחמיר חומרות יתרות בנטילת תרופות בזמננו²⁶.

25. ראו רמ"א (אורח חיים סימן שלט סעיף ג); מגן אברהם (סימן שלח ס"ק א); אליה רבה (סימן שלח ס"ק ג).

26. ראו גם את דברי הגר"י נויבירט, 'גדרי רפואה בשבת' (בית הלל כו, תמוז תשס"ו, עמ' קיג-קיד).

ז. זריקות – הלכה למעשה

בדברינו לעיל, עסקנו בנטילת תרופות פומיות בשבת, וראינו כמה סיבות להקל בכך. נשאלת השאלה האם ניתן להקל גם בזריקות לצורך קיום מצוות עונה, בהן קיימים חששות נוספים כדלהלן. שו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן רפז) החמיר שלא להזריק בשבת זריקות לצורך קיום מצוות עונה, וזו לשונו:

ואשר שאל באברך שפסק ממנו גבורת אנשים, ולפי דרכי רפואה ישנו אפשרות למיתדר עם אשתו על ידי זריקה שמזריק לעצמו סמוך לתשמיש, ואז בכוחו לקיים המצווה, ונפשו בשאלתו, אם מותר להזריק לעצמו בליל שבת כדי לקיים עונת שבת, והספק בעצם הזריקה, אם יש בו איסור דאורייתא של חובל.

הנה כבר כתבתי בעניי בשבט הלוי (חלק א סימן סא), **דלכתחילה אין להתיר זריקה בשבת אפילו במחט המוכן לכך בערב שבת, באופן דאין צריך לעשות רק הדקירה בלבד, אם לא במקום חשש סכנה, או במקרה נכבד, דהיה תלוי בזה מצוות פרייה ורבייה או ביטולה, אף על פי שמעיקר הלכה אפשר לצדד דדקירת מחט הזריקה לא גרע מעשיית פתח להוציא קוץ, ואינו דומה לעשיית פתח להוציא ליחה²⁷, דשאני התם דרוצה בפתח פתוח ולא יסתום מייד, מה שאין כן הכא, דרוצה רק להכניס הרפואה, ומה לי הוצאת קוץ או הכנסת רפואה, ואדרבה מקפידים לעשות באופן שייסתם מיד.**

ואם נותנים בשריר ולא בווריד, אין הכרח כלל שיבוא טיפת דם, וגם אם יבוא יהיה רק מקלקל... **מכל מקום בנדון דידן אין דעתי להתיר, כיון דמצוות עונה מתקיים מעיקר הדין גם ביום אחר, דהיינו פעם אחת בשבוע, עיין אבן העזר (סימן עו סעיף ב), וליל שבת קודש על כל פנים רק בגדר לכתחילה, ופשוט דאין לדחות עבור זה אפילו איסור קל דרבנן, ועיין עוד שם בחלקת מחוקק (ס"ק ג) בשם הר"ן.**

לדברי שו"ת שבט הלוי יש להחמיר בזריקות, אף שאין כאן פסיק רישא של הוצאת דם, ומדובר לכל היותר באיסור דרבנן, כיוון שאין הכרח לקיים מצוות עונה דווקא בשבת, ולכן אין להתיר אפילו איסור דרבנן לשם כך.

לעומת זאת, הנשמת אברהם שהבאנו לעיל, שהתייחס לביטול מצוות עונה כ'סכנת איבר', והתיר לעבור לשם כך על איסורי דרבנן, כתב להקל גם בזריקות בשבת, והוסיף שהגר"י

27. ראו שולחן ערוך (סימן שכח סעיף כח) ומשנה ברורה (שם ס"ק צ), שמי שעושה בשבת פתח בגופו מתוך כוונה לעשיית פתח, עובר על איסור תורה של מכה בפטיש. גם אם אין כוונתו לפתח, אם בפועל נוצר פתח, יש בכך איסור דרבנן של מלאכה שאינה צריכה לגופה. לעומת זאת, אם לא נוצר שום פתח, כגון שהוא נסתם מייד, אין כאן איסור.

נובירט הסכים עימו הלכה למעשה. לדבריו, הזרקת זריקה לאיבר הזכרי נחשבת לכל היותר איסור דרבנן, כיוון שאין צורך לשאוב דם כדי לראות אם המחט נמצאת במקום מתאים (מכיוון שה'גופים המחילתיים' שבתוך האיבר מלאים בכלי דם, ואין קושי בחדירה אליהם).

ח. מסקנה למעשה

1. הנצרך לטיפול תרופתי פומי לצורך תפקוד בחיי האישות – רשאי ליטול תרופה בשבת, מכמה טעמים שמנויים בפוסקים האחרונים:
 - א. התרופה אינה מרפאת את הבעיה בתפקוד, ויש שהתירו ליטול בשבת תרופה שאינה מרפאת.
 - ב. מכיוון שמדובר במקום מצווה – קיום מצוות עונה, יש שהתירו לקחת תרופות בשבת לצורך מצווה.
 - ג. יש שהתייחסו לבעיה בתפקוד בחיי אישות כ'סכנת איבר' שבה התירו לעבור על כל איסורי דרבנן, ובכלל זה לקחת תרופות בשבת.
 - ד. יש שהתירו לקחת תרופות אם מדובר בהמשך של טיפול שהחל בימות החול, ויש שהתייחסו גם ללקחת תרופות לצורך חיי אישות (אף שכל מעשה הוא חד פעמי) כלקיחה מתמשכת שהתחילה בחול.
 - ה. יש לצרף לכך את סברת כמה מן הפוסקים שבזמן הזה יש יותר מקום להקל בלקחת תרופות בשבת, שכן טעם הגזירה שלא לקחתן – חשש שחיקת סממנים, אינו שייך כל כך בזמננו, שבו מקובל לקנות תרופות ולא להכין בבית.
2. גם בזריקה לאיבר לצורך חיי אישות, שבה קיימים חששות נוספים, כגון חשש הוצאת דם – יש מהפוסקים שהקלו, מכיוון שאין צורך בהוצאת דם, ולכן אין כאן איסור תורה. ויש מי שהחמיר בהזרקת זריקה בשבת לצורך קיום מצוות עונה.